

Carme Clusellas Pagès
Sílvia Garriga Castebanque

UNA FITXA PER A L'ESTUDI I CONSERVACIÓ DEL FONTS DEL MUSEU DE GRANOLLERS

PROPOSTA METODOLÒGICA

26

La fitxa que es presenta és el resultat dels treballs de documentació i investigació dels fons de pintura barroca del Museu de Granollers, com a pas previ per a una futura exposició sobre el barroc a la comarca. El fons examinat del MDG es caracteritza per tenir exemplars del segles XVII-XVIII, principalment de temàtica religiosa i retrats. Les obres van ser prèviament seleccionades conjuntament per l'equip que està treballant en el projecte, coordinat i dirigit per Maria Permanyer.

L'equip encarregat de l'anàlisi de conservació, davant una necessitat d'estructuració metodològica, va elaborar una proposta d'estudi del fons del museu. Aquesta proposta s'ha traduït en unes fitxes que serveixen com a mètode de treball en les tasques de conservació del MDG.

Els objectius generals eren detectar les anomalies i avaluar l'estat de conservació de les obres; però també establir les mesures d'intervenció més urgents i realitzar una primera proposta de restauració; i conèixer bé la disponibilitat del fons per a exposició i completar la documentació amb informació derivada de l'anàlisi directa de l'obra.

En aquesta primera etapa del projecte es va treballar exclusivament la pintura sobre tela i taula; en la propera fase s'estudiarà la talla policromada.

METODOLOGIA DE TREBALL

L'anàlisi de diferents obres i la voluntat d'extreure'n unes conclusions conjuntes, va crear la necessitat de definir prèviament una forma de treball per poder recollir una informació de manera sistematitzada.

Es coneixia l'existència de fitxes de conservació generals i de fitxes específiques de conservació-restauració⁽¹⁾. Però amb l'estudi es pretenia realitzar un examen, no sols de conservació, sinó també concretar la intervenció necessària de restauració i

complementar la documentació. Això va portar a elaborar una fitxa més concreta i sobretot adequada al resultat que volíem obtenir del treball⁽²⁾.

Es va partir de les tècniques d'execució de les obres, és a dir, pintura sobre tela i pintura sobre fusta, sabent que cada tècnica evidència de manera diferent els processos de degradació. És per aquest motiu que es va optar per una fitxa específica per a cada matèria. Fins avui, la majoria de fitxes de conservació són genèriques; s'hi recullen les problemàtiques més comunes a objectes i obres de constitucions diferents. I per tant la informació que generen és parcial i cal complementar-la amb una fitxa posterior de restauració, de moviment d'objectes, etc.

Les fitxes dissenyades, una per a pintura sobre taula i l'altra per a pintura sobre tela, havien de servir per recollir materials constitutius, tècniques específiques, les causes de degradació i les intervencions més freqüents en cada cas. Es va pensar en una fitxa per omplir a base de creus, perquè la recollida d'informació fos àgil i ràpida amb conceptes generals per tal d'obtenir una unificació terminològica, per no doblar informació i també per facilitar l'examen i posterior elaboració de conclusions. Es van decidir els camps i els descriptors de cada camp. Una primera fitxa en cada tema es va assajar i posteriorment modificar fins arribar a la fitxa actual que s'ha utilitzat.

ESTRUCTURA DE LA FITXA

El format elegit és un full DIN-A 3 doblegat per la meitat, amb informació a l'anvers i revers, podent contenir a dins altres fitxes posteriors, memòries o qualsevol altra informació complementària.

Les dues fitxes estan estructurades en base a l'estratigrafia pròpia de la pintura. És una llista de la constitució de les obres, especificada per capes estratigràfiques: capa de superfície i vernís, capa pictòrica, capa de preparació, suport (fusta, tela o ambdós) i elements afegits o complementaris (bastidor, marc...).

En cada un d'aquests apartats es tenen en compte cinc camps: els materials constitutius i les tècniques artístiques en cada capa estratigràfica (vernís o no i tipus; oli o tremp; lli o cànem; roure o albor...), les causes d'alteració (craquelats, llacunes, microorga-

[1] Fitxa de Restauració de Béns Mobles del Servei de Restauració de la Generalitat de Catalunya, Fitxa de Restauració del Material d'Arxiu de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Fitxa de Conservació de Material Gràfic i Documental (proposta d'Àngels Borell), Fitxa de Moviment d'objectes de la Fundació Miró.

[2] En aquest sentit, existia un esbós de fitxa de conservació general elaborada per Maria Permanyer.

nismes...) les antigues intervencions (retocs, reentelats...), les recomanacions d'intervenció urgent (fixació, desinfecció...) i un apartat d'observacions, per recollir o completar qualsevol dels camps de manera més explícita.

Es clou amb un apartat de conclusions on es diferencien aquelles que fan referència a la conservació i a l'exposició, sent a vegades diferents. I per últim, un camp d'anàlisi recomanades per a un millor coneixement de l'obra (anàlisi fotogràfica d'infraroigs i l'anàlisi química o microestratigràfica) per verificar les apreciacions a simple vista. En algunes obres, les anàlisis serviran per confirmar si tenen una relació de taller a través de l'estudi de pigments o materials constitutius. En altres, ajudarà a llegir millor signatures, lemes o inscripcions al revers, com a complement en la documentació de les obres. S'acompanya la fitxa amb una fotografia de l'obra, sobre la qual, i a través d'un tramut en paper vegetal, es marquen les zones i la situació de les degradacions o intervencions anteriors, tant en l'anvers com en el revers.

RESULTATS DE L'EXAMEN I ÚS DE LES FITXES EN EL PROJECTE

Les obres s'han examinat visualment. L'examen s'ha fet en el magatzem, amb l'ajut de focus i de llum ultraviolada per detectar retocs i l'estat dels vernissos.

L'anàlisi de cada fitxa i de totes elles en conjunt ha permès extreure unes conclusions generals i avaluar l'estat de conservació del grup, com també determinar les principals causes de degradació i les prioritats d'intervenció per a conservació. Alhora ha permès fer una selecció d'aquelles peces que millor s'adequarien a una possible futura exposició.

S'han examinat un total de 42 obres. Seguint la valoració general proposada pel Servei de Conservació i Restauració de Béns Mobles de Catalunya, que va del bo al ruïnós, es pot dir que el fons es troba en un estat de conservació majoritàriament regular (en un 42,8%). Però cal assenyalar que per constitució i tècnica de les obres, l'estat de conservació varia segons siguin pintura sobre fusta o pintura sobre tela. L'estat de conservació de les obres sobre tela se situa entre el deficient i dolent, que sumen a parts iguals un 66,6%. L'estat de conservació de les obres sobre taula és majoritàriament regular en un 62,5%, i bo en un 20,8%.

L'ús de les fitxes ha permès determinar també ràpidament les causes de degradació i alteració de les obres. En primer lloc, són alteracions que responen a problemes antròpics dels propis materials constitutius de les obres i que són el seu envelliment natural com a materials orgànics. La degradació natural es

MUSEU DE GRANOLLERS		ESTAT DE CONSERVACIÓ	
Nº INVENTARI	NOI TEMA AUTOR/ÈPOCA MIDES	1. BO. 2. REGULAR. 3. DEFICIENT 4. DOLENT 5. RUÏNÓS	
CAPES DE SUPERFÍCIE		ALTERACIONS	
VERMIS MATE BRILLANT ALTRES	OXIDAT/ESGROQUEÏT BLANQUINOS ENFOSQUIT REALTMS	REXUCLAT RATLLAT CRAGUCLAT CELA	BRUTÍCIA/POLS EXCREMENTS DE MOSCA ALTRES
RECOMANACIONS NETJAR REGENERAR VERMIS ELIMINAR VERMIS VERNISSAR		ALTRES	OBSERVACIONS
CAPES DE PINTURA		ALTERACIONS	
OLI SINTÈTIC PINA GRUINODA PENEDIMENTS VELADURES	BRUTÍCIA/POLS DISPOSTS/PESTES DESCOLORIMENT DESGAST RATLLADES CRAGUCLAT PETITES PÈRDUES LLACUNES ALTRES	RISC DE DESPRENIMENTS BULLOJES CACOLETES SEPARACIÓ PINTURA PÈRDUES A LES VORES DISPERSIÓ/PULVERITZACIÓ MICROORGANISMES CREMADORS	PARTIALMENT NET NETEJA FIXACIÓ RETOS ALTRES
RECOMANACIONS NETEJA FIXACIÓ		ALTRES	OBSERVACIONS
PREPARACIÓ		ALTERACIONS	
ENCOLAT CARREJA BLANCA COLORADA INDUSTRIAL ALTRES	DESCONESTIÓ SUPORT DESCONESTIÓ CAPA PICTÒRICA LLACUNES	PULVERITZACIÓ/DISPERSIÓ PÈRDUES A LES VORES ALTRES	REINTERACIONS ALTRES
SUPORT TELA		ALTERACIONS	
FIBRA OLI CÀNON ARTILLERA COTO TÈXILS TAPETA SARJA SOPICA DOLIAS FELS GRUINUT PRIMS TEXTURA AMPLA/OBERTA ATAPADA/TANCADA SIMPLE COTIDA ALTRES	BRUTÍCIA/POLS OXIDACIÓ ENFOSQUIT DESCOLORIMENT ESFONJAMENT DESGAST RATLLADES TÈXILS RESECCAMENT DESLAVAT PLEC ARRISCA TALL ESTRIP OBSERVACIONS	TAQUES DE UNITAT MICROORGANISMES OVARROTS/GRAPES ESTRIPS A LA TELA OXIDACIÓ PÈRDUES CREMAT ALTRES	RECOMANACIONS NETEJA PÈDACS BANDES REENTELAT SUTURES ALTRES

Proposta de fitxa de conservació de pintura. Anvers

va veure accelerada per les males condicions ambientals al llarg de la història de les obres i d'emmagatzematge durant els anys 1965 i 1976. Les obres conserven encara traces inequívokes de les humitats patides, de cops o de deformacions per mala ubicació. Moltes obres havien estat restaurades, però no totes de manera afortunada: amb l'ús de materials no gaire adequats, com ara teles gruixudes per a pedaços, que han ajudat a incrementar els problemes o bé a accentuar les degradacions. En altres restauracions, després del temps, s'han evidenciat de nou aquests problemes, sobretot aquells que tenen una difícil solució sense mesures ambientals òptimes. Actualment, la conservació en magatzem de les obres del MDG és correcta i s'han solucionat els perills ambientals més greus.

BASTIDOR		ALTERACIONS	INTERVENCIÓ ANTERIORS
VESTIGI ESPANYOL FRANCÉS BELGA	FALQUES SENSE QUATRE DOBLES	BRUTÍCIA/POLS XILÓFAGS FORMS DEFORMACIÓ DEBENCAIXAT	PEDACOS FALQUES NOUS TRAVERSERS NOUS TELA RECLANADA TAPAR FORATS CAVARROTS NOUS REFORMAT BASTIDOR NOU ALTRES
FUSTA PI ROGUERA ALTRES ALTRES	TRAVERSERS NÚMERO HORIZONTALS VERTICALS ANGLES	MUSOS PÈRDUA DE FALQUES N° FALQUES SOLTES PÈRDUA DE TRAVERSERS ALTRES	
RECOMANACIONS DESINFECCIÓ NETEJA PICAR FALQUES ROBAR FALQUES BASTIDOR NOU ALTRES			
MARC/RECONCAT		ALTERACIONS	INTERVENCIÓ ANTERIORS
NO SI	ORIGINAL POSTERIOR	BRUTÍCIA/POLS XILÓFAGS DEBENCAIXAT PÈRDUA DE PREPARACIÓ PÈRDUA DE POLICROMIA PÈRDUA DE DAURAT ALTRES	DESINFECCIÓ TAPAR FORATS REFORMAT PEDACOS REINTEGRACIÓ ALTRES
POLICROMAT DAURAT VERNISAT ALTRES	FUSTA METALL FULLOLA AL REVERS VIDRE A L'ENVERS		
RECOMANACIONS NETEJA DESINFECCIÓ REINTEGRACIÓ ALTRES		OBSERVACIONS	
ANÀLISI RECOMENAT		OBSERVACIONS	
INFRAROJO ULTRAVIOLETS DE PIGMENTS DE LLIGAM ALTRES			
CONCLUSIONS			
EXAMINAT PER			
DATA			
SIGNATURA			

Proposta de fitxa de conservació de pintura. Revers

L'anàlisi de la informació recollida en les fitxes ha servit per establir les intervencions d'urgència per aturar els processos de degradació i assegurar la conservació de les pintures (seguir controlant les mesures ambientals, intervenir en obres d'alt risc, realitzar fixacions i desinfeccions generals de xilòfags...).

Com a reforç del treball documental paral·lel, la fitxa de conservació ha aportat dades sobre tècniques pictòriques, vernissos, colors, teles, bastidors etc. que serveixen de complement en l'anàlisi artísticohistòrica de les obres. Alhora ens ha permès associar i relacionar obres ⁽³⁾.

CONCLUSIONS

L'ús de les fitxes per a l'elaboració de l'Informe de Conservació de les Obres Barroques del Fons del MDG ha servit per a la sistematització de la informació, amb la qual cosa s'han acomplert els objectius marcats a l'inici del treball. Però és sols una proposta de treball. Ignorem si fora d'aquest context específic per al qual es va dissenyar la fitxa, aquesta pot seguir essent àgil, ràpida d'omplir i fàcil d'entendre. Caldrà definir-ne de noves per a altres objectes amb tècniques i materials constitutius diferents (vidre, metall, ivori) i en les quals l'estructura d'anàlisi estratigràfica de la fitxa no resultarà útil. A més, un treball pendent és la informatització de la fitxa creant una base de dades per poder recuperar fàcilment informació i interrelacionar-la.

Però l'interès principal de la proposta metodològica està en el treball conjunt de dues figures tècniques del museu: el conservador i el restaurador.

(3) Com a exemples: les obres núm. inv. 12, 13 i 192, tres pintures sobre fusta amb iconografia de sant Isidre, que formarien part de la predella d'un mateix retaule. Totes elles tenen inscripcions amb llapis (de difícil lectura) que fan referència a la ubicació de les taules: *La taula del mitx... y istoria de St Isidro* (núm. inv. 192), *La taula... de la port... arangel* (núm. inv. 12), *La taula... de la port de la epistola...* (núm. inv. 13). Per a l'obra amb núm. d'inv. 9, Sant Francesc, es va poder fer una anàlisi de tècnica pictòrica. És una pintura molt popular, associada al núm. 133, tant per la temàtica, com per la tècnica d'execució i pictòrica i com per la problemàtica de conservació. En les dues taules, la capa de pintura o l'oli cobreix una preparació per a daurar, amb bol vermells i ribetada amb una estreta banda d'or fi que es troba coberta per la pintura. Això fa pensar en un possible aprofitament de la taula, en un principi pensada per onar daurada. També la pintura es troba cobrint uns esquitxos o gotes que caldria analitzar. A més, ambdues taules estan, en el revers, bisellades en els quatre laterals, treball realitzat amb posterioritat (potser per emmarcar la pintura).